

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Захарчук Ірини Олександровни

"Розвиток і становлення категорії заперечення в англійській мові VII-XVII

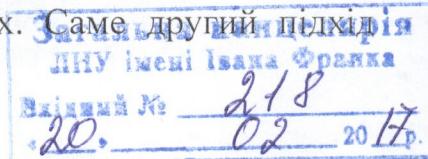
ст.: синхронія та діахронія",

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

(спеціальність 10.02.04 – "германські мови")

Необхідність дослідження такої обов'язкової характеристики мови як заперечення очевидна, адже із найдавніших писемних пам'яток різних мов категорії суб'єкта, об'єкта разом зі ствердженням і запереченням уже виступають як завершені, що мають власну форму вираження. Дослідженю заперечення в різних аспектах присвячено багато лінгвістичних робіт як зарубіжних (Белайчук О., Вагнер-Нагі Б., Громоздова Л., Євсіна М., Хорн Л., Якендоф Р.), так і вітчизняних науковців (Діброва В., Музейник І., Панфілов В., Осовська І.), як сучасних (нове століття) (Падучева О., Паславська А., Селіванова О.), так і тих, що стали класичними, базовими у вивченні категорії заперечення для різних мов, в тому числі англійської (Баллі Ш., Блох М., Есперсен О., Клайма Е., Хорн Р.). Важливість проблеми вираження заперечення мовними засобами для лінгвістики постає з обов'язкової присутності категорії заперечення у всіх мовах світу. Вивчення мової категорії заперечення представляє собою проблему, яка полягає у настільки широкому колі питань, що, не зважаючи на значну кількість робіт, пов'язаних з даною темою, звернення до цього явища видається завжди актуальним.

Скерованість лінгвістичних досліджень до всеобщого й поглибленого осмислення феноменів комунікації змушує дослідників знаходити нові підходи до потрактування мовних одиниць та аналізу специфіки їхнього функціонування. У центрі уваги постають або мовні явища, що раніше залишалися поза межами лінгвістичних розвідок, або мовні одиниці та процеси, що описані за допомогою традиційних методів і підходів, проте вони отримують нове висвітлення в сучасних дослідженнях.

репрезентовано в дисертації Захарчук І.О. Робота присвячена вивченю категорії заперечення, реалізованої на усіх рівнях мовної системи: морфологічному, лексичному, синтаксичному та семантичному, в англомовних текстах VII-XVII ст. Тема роботи вказує на охоплення різних аспектів проблеми: об'єкт вивчається як у синхронії, так і з залученням діахронічного підходу. Такий комплексний вектор вивчення категорії заперечення визначає **актуальність** проведеного дослідження.

Комплексний характер роботи уточнено у сформульованій **меті** та **завданнях**, що містять конкретизацію дослідницьких аспектів, оскільки передбачено висвітлити низку питань, які потребують системного дослідження щодо становлення і динаміки розвитку категорії заперечення у діахронії та її структуризації та систематизації у синхронії. Вважаємо, що таке уточнення є необхідним, зважаючи на прагнення провести інтегрований опис особливостей засобів вираження заперечення на певних етапах розвитку англійської мови.

Матеріалом дослідження послугували різноманітні писемні пам'ятки давньоанглійського, середньоанглійського та новоанглійського періодів англійської мови загальним обсягом 379 521 слововживань, а також лексикографічні джерела та корпус текстів. Кількісний обсяг практичного матеріалу можна вважати достатнім для проведення належного наукового аналізу об'єкта. На жаль, не зрозумілим є внесення до списку матеріалу дослідження Корпусу сучасної американської англійської мови (COCA). Натомість дисертантка могла скористатися корпусами текстів британського варіанту англійської мови, у тому числі історичними.

Мета дослідження та вирішення завдань знаходять втілення у чотирьох розділах дисертації. У **першому розділі** автор подає критичний огляд літератури та стан вивчення категорії заперечення в філософії та логіці, загальному мовознавстві та англійській філології, визначає основні вектори дослідження: синтагматика – парадигматика, синхронія – діахронія, текстовий аналіз, та уточнює зміст таких термінологічних понять, як синхронія та діахронія, дистрибуція, валентність та сполучуваність, парадигма. **Другий розділ** визначає методику дослідження об'єкта. Автор обґруntовує залучення

до аналізу сучасних лінгвістичних методів: порівняльно-історичного, парадигматичного, синтагматичного, семантичного та квантитативного та представляє перші результати застосування різних типів лінгвістичного аналізу: фреймового, концептуального, статистичного. У **третьому розділі** представляє будову кожної окремої парадигми кожного з досліджуваних періодів розвитку англійської мови на різних рівнях мовної системи: морфологічному, лексичному, синтаксичному. **Четвертий розділ** присвячено розкриттю текстових характеристик функціонування маркерів заперечення у текстах аналізованих періодів. Висновки роботи є чіткими, стислими й відповідають поставленим завданням.

Структура дисертації відповідає вимогам ДАК України щодо правил оформлення та написання кандидатської дисертації. Вступ до роботи містить усі необхідні структурно-змістові компоненти: визначено актуальність роботи, сформульовано мету і завдання, окреслено об'єкт і предмет, зазначено зв'язок дослідження з науковими програмами, планами і темами, схарактеризовано наукові методи, теоретичне і практичне значення роботи, представлено новизну та апробацію результатів дисертації. Автореферат дисертації адекватно відбиває основні її положення, тактику та стратегії автора у проведенні аналітичної роботи з теоретичним і практичним матеріалом.

Роботу виконано в межах **проблематики** наукової теми кафедри практики англійської мови Факультету іноземної філології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки "Системні та функціональні характеристики одиниць мови різних рівнів", що відповідає заявленій проблематиці.

Вивчення дисертації дозволяє стверджувати, що І.О. Захарчук вирішила поставлені у Вступі завдання, сформулювала та реалізувала власні наукові підходи до вивчення об'єкта дослідження. Автор довела, що категорія заперечення, як й інші фундаментальні категорії буття, може бути вивчена вповні лише завдяки комплексній методиці дослідження, яка передбачає виокремлення різних векторів погляду на проблему, що у свою чергу стане доробком цілого комплексу лінгвістичних дисциплін, як-то історичної

граматики, історичної семантики, теорії функціонально-семантичного поля (що підтверджує **теоретичну значущість** роботи). Спираючись на численні праці науковців у галузі філософії, логіки та залученням лінгвістичних методів аналізу, авторка змогла доповнити ґрутовне визначення поняття заперечення, зроблене попередніми науковцями, через представлення а) стану на певних історичних етапах розвитку мови та б) розвитку в часі в) різnorівневої г) функціонально-семантичної моделі мовного вираження поняття заперечення в англійській мові.

Заслуговує на позитивну оцінку застосування автором тактики аналізу об'єкта: спочатку визначення парадигми мовних засобів вираження заперечення на кожному з етапів розвитку англійської мови, далі – висловлення гіпотези про циклічність розвитку систем заперечення і подальше підтвердження з допомогою порівняльно-історичного, семантичного та дистрибутивного аналізів функціонуванняожної одиниці парадигми у текстах відповідних періодів. Такі кроки є правильними, оскільки дозволяють під час аналізу різnorівневих одиниць та одиниць, розташованих у різних часових вимірах вивчити аналізовану категорію у системі і прослідкувати генетичні зв'язки елементів системи. Це сприяє отриманню об'єктивних результатів дослідження практичного матеріалу.

Високий науковий рівень рецензованої дисертації зумовлено: актуальністю теми, її теоретичною та практичною значущістю, зв'язком з провідними напрямами в науці; новизною та актуальністю завдань, сучасною методологією дослідження, якісним практичним матеріалом, належним рівнем наукової підготовки дисертанта. Зміст тексту, теоретичних положень та висновків дисертації не викликають логічних протиріч.

Однак, приділення уваги складним проблемам та різноаспектний характер роботи І.О. Захарчук викликає певні міркування та зауваження щодо організації та представлення результатів дослідження.

1. У переліку матеріалу дослідження зазначається використання Корпусу сучасної американської англійської мови (COCA). Оскільки дисертація присвячена дослідженю британських текстів давньоанглійського,

середньоанглійського та новоанглійського періодів англійської мови (VII-XVIII ст.), доцільність використання такого корпусу не віправдана. У тексті роботи також не зазначається, з якою метою та на якому етапі дослідження дані з цього Корпусу стали у пригоді авторові. У списку джерел довідкової літератури значиться й Британський національний корпус, проте він не був заявлений як матеріал дослідження, і посилання на його використання також не знайдено у дисертаційному дослідженні. На жаль, дисерантка не використала потенціал методології корпусної лінгвістики при здійсненні вибірки та обробки аналізованих одиниць. Наприклад, Хельсинський корпус англійських текстів (*Helsinki Corpus of English Texts*), який містить тексти давньоанглійського, середньоанглійського та новоанглійського періодів англійської мови, значно збільшив би репрезентативність та збалансованість вибірки.

2. Автор не досить чітко проводить процедуру посилань. Наприклад, у тексті роботи автор не посилається на дані, розміщені у Додатках, хоча вони доповнюють роботу додатковими прикладами аналізованих явищ та схемою об'єктивзації категорії заперечення. Також, до списку використаних джерел не внесені бібліографічні дані деяких науковців, які зазначені у вступі як такі, що зробили певний вклад у вивчення категорії заперечення (див., наприклад, с. 5: О.І. Бахарєв, А.Р. Файрузов (2015)). Зустрічаються випадки, коли посилання відбувається на інше посилання (с. 28: "Е. Косеріу у статті ..." зазначає, що Ф. де Соссюр протиставляв синхронію як вісь одночасовості...").

3. На нашу думку, автор роботи не зовсім вдало оперує деякими термінами, зокрема:

1) терміни "концепт" та "лексико-семантичне поле" ототожнюються: на с. 60 читаємо: "... передусім побудуємо концептосферу заперечення в англійській мові для виокремлення його домінантних *концептів*". Далі авторка подає визначення поняття концепту та зразок ієрархічної структури концепту, за посиланням на роботу Огнєвої Є. Проте далі, у процесі аналізу досліджуваного "концепту", авторка говорить про ядро лексико-семантичного поля заперечення і навіть візуалізує ЛСП заперечення у вигляді Рисунка 2.2.

2) термін "корпус" використовується у значенні, не зафіксованому у

лінгвістичних термінологічних словниках: на с. 72 авторка говорить, що "Для побудови лексико-граматичної парадигми заперечення доцільно сформувати корпус із заперечних займенників та сполучників ...". Згідно відомих нам визначень корпусу, цей термін стосується зібрання текстів, зазвичай у електронному форматі з можливістю комп'ютерної обробки, зібраними за певними правилами та структурою. Вважаємо, що Ірина Захарчук помилково використовує цей термін, намагаючись збагатити мовлення сучасними термінами, проте, не докінця усвідомлюючи їх значеннєве наповнення.

Висловлені зауваження та міркування не впливають на загальну високу оцінку дисертації. Робота І.О. Захарчук виконана на належному науковому рівні, має цілісний та завершений формат, теоретичну та практичну значущість. Теоретичні положення та висновки, що визначають об'єкт і характеризують предмет дослідження, є новими, відбивають значимі у теоретичному та практичному аспектах результати. Публікації І.О. Захарчук у повному обсязі відображають ідеї автора та результати дослідження. На підставі вищезазначеного вважаємо, що рецензована дисертація відповідає "Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника", затвердженому Кабінетом Міністрів України 24.07.2013 № 567, а її автор, Ірина Олександрівна Захарчук, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри англійської філології

Національного університету "Острозька академія"

Коцюк Л.М.

